

Posudek diplomové práce Evy Tinkové

Porovnání některých oblastí jazykového obrazu světa v češtině a italštině

Diplomantka se rozhodla prozkoumat část italského lexika či spíš frazeologie z hlediska kognitivní lingvistiky, přesněji řečeno té její části, která se týká smyslového vnímání. Jako východiska při studiu této poměrně mladé disciplíny použila prakticky veškerou základní literaturu přístupnou v českých překladech (G. Lakoff, M. Johnson, *Metafory, kterými žijeme*, G. Lakoff, *Ženy, oheň a nebezpečné věci*), jakož i původní české práce Ireny Vaňkové (zejména I. Vaňková a kol., *Co na srdci, to na jazyku*).

Vymezení a rozvržení diplomové práce je přehledné a dobře promyšlené. Autorka vyšla z analýzy, kterou uvedená práce I. Vaňkové nabízí pro češtinu v otázce toho druhu metafor, pro něž představují zdrojovou oblast jednotlivé smysly. Provedla pak obdobnou analýzu v italštině a oba takto získané obrazy porovнала. Nejprve však v úvodní kapitole námět své práce uvádí do souvislosti s kognitivní lingvistikou a vykládá některé ze základních pojmů a témat kognitivismu, především jazykový obraz světa jako antropocentricky chápanou kategorii založenou na naší smyslové zkušenosti, a otázku metafory jako podstatného prostředku ne primárně jazykového, nýbrž konceptuálního, zakotveného v našem vnímání a myšlení a tvořícího jednu z významných složek naší pojmové soustavy či našeho obrazu světa.

V druhé, nejrozsáhlejší kapitole pak Eva Tinková shromažďuje rozsáhlý lexikální a frazeologický materiál, utříděný podle jednotlivých smyslů. Na jeho základě pak postupně u každého smyslu podává charakteristiku zdrojové a cílové oblasti konceptuálních metafor. Závěr kapitoly je věnován barvám v české a italské frazeologii. Také tady, stejně jako předtím v případě smyslů, autorka konstatuje, že motivovanost a sémantika metafor se v obou jazycích ve velké míře shoduje.

V následující kapitole se zkoumá tzv. synestézie, tedy přenos obrazného vyjadřování z jednoho smyslu na druhý. Třebaže jde o koncizně zpracovanou kapitolu, pokládám ji z celé práce za nejpovedenější. Autorka shromáždila dostatečné množství lexikálního materiálu, aby v přehledně a bezchybně sestavených tabulkách (níže zmiňované nepřesnosti se této kapitole skutečně vyhýbají) ukázala, jak metaforizační přívlastky mezi jednotlivými smysly „migrují“, a dochází k zajímavým a přesvědčivým zjištěním. Možná trochu překvapivě konstatuje, že nejfrekventovanější zdrojovou doménou pro ostatní smysly je hmat, zatímco v cílové doméně převažuje sluch, těsně před zrakem. Pozoruhodná je závěrečná tabulka na s. 40: Dokládá, že srovnání této synestézie v italštině a češtině vykazuje analogie nejen v relativním rozložení položek, ale dokonce takřka shodné procentuální hodnoty. Tato skutečnost jako by vybízela k úvaze o některých kognitivních univerzáliích, do velké míry asi platných přinejmenším pro oblast společného civilizačního okruhu.

Obsah čtvrté kapitoly tvoří průzkum, jak jsou v cílové oblasti konceptuálních metafor pojmenovávány emoce a pocity. Diplomantka aplikuje na češtinu a italštinu Lakoffovu analýzu pojmu „hněv“, která je asi nejznámější a nejpřesvědčivější demonstrací provázanosti tělesné zkušenosti se souborem konceptuálních metafor.

V poslední části práce se autorka rozhodla ověřit výsledky svého výzkumu vyhledáním zkoumaných jevů v konkrétním literárním díle. Vybrala si k tomu Calvinova *Barona na stromě*. Provedla důkladnou excerpce originálu a českého překladu a vybrala jednak veškerá vyjádření, jejichž zdrojem jsou postupně jednotlivé smysly, jednak ta, která konceptualizují pocity a emoce v cílové oblasti. Materiál je opět utříděn do přehledných tabulek a porovnání jednotlivých vyjádření ukazuje, že ve většině případů lze překládat takřka doslovně a že tedy oba jazyky v této oblasti vykazují shodné rysy.

Následuje ještě krátké shrnutí získaných poznatků, trojí resumé – v češtině, italštině a angličtině – a soupis literatury.

Práci Evy Tinkové považuji za celkově zdařilou. Zprostředkování poznatků kognitivní lingvistiky s aplikací na italskou a českou frazeologii je nesporným přínosem, výsledkem je skutečně zajímavý a vcelku reprezentativní segment jazykového obrazu světa. Diplomantka věnovala nemálo úsilí vyhledání jazykového materiálu, výběr je bohatý jak kvantitou, tak tematickou šíří. Výklad je jasný a dobře formulovaný, sebraný materiál je správně interpretován, až na drobná přehlédnutí nejsou ve výkladových pasážích chyby.

Přesto musím upozornit na některé nedostatky práce. Jeden je zcela zásadní a práci poškozují: Italština v resumé není dobrou vizitkou absolventa oboru. Mnohé chyby jsou naprosto nepřijatelné,

přímo školácké. Vyskytují se na všech úrovních – v gramatice (*dai schemi* – opakovaně, *elementi chiavi, nelle tropi, Nel scegliere del materiale, ciascuno senso, appartengono nel gruppo, le aggettivi, queste percentuali sono comparati, del percezione uditivo*), v lexiku (*i materiali della lingua, tipi fisicali, un individuale, esperienza umana incarnata/personificata, non ha niente da fare con, sfruttano dal, lessico verbale* – slovní zásoba?, *collezione di aggettivi, L'utilizzazione delle frasi...è illustrato* – sic!) v syntaxi (*si spesso usano, sono considerate essere uno, l'obiettivo di questa tesi è quello di, Lo scopo è quella* (sic!) *di*, vynechávání členů: *Metafore sono considerate..., Numero totale di..., metafore sono argomento..., entrambe lingue* – opakovaně, *tutti componenti, tutti aggettivi*, opakovaně též před procenty; vynechávání předložek: *fornisce la testimonianza come aj.*). Mnohdy se kombinují – od nevhodného lexikálního výběru přes gramatickou nebo pravopisnou nepozornost až po chybnou či neobratnou skladbu. Na několika místech zůstaly patrně neodstraněné výrazy z pracovní verze (výše zmíněné *incarnata/personificata, trattate per (acquisizione) percentualizzare, dalla un'interazione*).

Chyby – i když v menším počtu a ne tak závažné – jsou i v jazykovém materiálu utříděném do tabulek. Občasnému přehlednutí se lze těžko vyhnout, ale např. sedm překlepů na jedné straně je příliš (s. 48). Postrádám celkově větší preciznost, která by zvláště při práci lexikografické povahy, jakou je sestavování příslušných tabulek, měla být samozřejmostí. I tady narazíme na prohřešky proti gramatice (*qual'è il senso* – správně bez apostrofu, jde o apokopu – 6, *vedere pagliuzza...vedere la trave* – člen musí být použit paralelně – 9, *vedere la pupilla dei suoi occhi* – při obecném vyjádření nutno pozměnit na *dei propri occhi*, jak je správně v dalších obdobných příkladech – 10, *fare l'occhio qc* – 11, *il origliere, il orecchino* – 16, kolísání *essere tutt'occhi x occhio, tutt'orecchi x orecchio*, správně je plurál – 11, 13, 16, 17), *i dolci frottole* – 24, *mettere nero sul bianco* – 31, správně *su*, dodáním členu výraz pozbývá frazeologickou platnost). K čemu se vztahuje konstatování na s. 9: *v češtině zřídka používané v nepřechodném tvaru?*

Při vyhledávání ekvivalentů by mělo platit, že vyjádření shodné struktury nemohou být překládána pokaždé jinak, v principu je třeba zachovat slovní druh výchozího výrazu, tedy infinitiv za infinitiv, adjektivum za adjektivum apod. Je tedy např. správně 1) *bianco di paura* – bílý strachem, 2) *verde di rabbia* – zelený zlostí, nikoli ale 3) *rosso di rabbia* – vztek, který hrne krev do hlavy (sic!), 4) *rosso di collera* – ztrácí nad sebou kontrolu (vše 31). Vada je o to patrnější, že výrazy 2 a 3 jsou synonymní. Podobné kolísání pozorujeme i jinde, např. *mit jedovatý jazyk* – *una lingua malefica, má chlupatý jazyk* – *avere il palato verde* (obojí 24) v sousedství výrazů přeložených i z tohoto hlediska správně.

Několik drobností:

26 – nesouhlasím s tvrzením, že *sluchem identifikujeme jen směr*, je důležitý i pro odhad vzdálenosti 33 (a obdobně výše) – *nemáme obdobu chápání barvy žluté jako symbolu záhady* – původ italské metafory je velmi specifický a z tématu se vymyká

34 – mezi vyjmenovanými přívlasky je jakýmsi nedopatřením *affronto*

51 – českému *hele!* neodpovídá jen *sentì!*, stejně – ne-li častěji – je vhodné i vizuální *guarda!*

Závěrem ještě dotaz k použité literatuře. Neuvažovala diplomantka o využití speciálních frazeologických slovníků, např. čtyřdílného *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* nebo některého z italských *Dizionario dei modi di dire?*

Je zřejmé, že výčet nedostatků působí poněkud klamně. Proto bych rád znova zdůraznil, že předložená práce Evy Tinkové splňuje všechny požadavky kladené na diplomovou práci. Po mém soudu jde o práci nadprůměrnou a je jen škoda, že její úroveň snižují nedostatky formálního, nikoli koncepčního rázu. Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě a očekávám při ní zajímavou debatu.

V Praze 24. 5. 2007

Mgr. Jiří Špaček
oponent diplomové práce